

У теоретичних дослідженнях з адміністративного права проблеми вдосконалення дозвільної діяльності в сфері підприємництва вивчалися недостатньо. Питання щодо дозвільного провадження та його місця в адміністративному процесі, характеристики особливостей надання дозволів органами внутрішніх справ, державного контролю ліцензійної діяльності вже певною мірою розглядалися в працях таких вчених як Д.М. Бахрах В.А. Іуменюк, В.Л. Деков, С.В. Ківалов, Я.Ю. Кондратьєв, В.І. Краснов, С.Д. Подліпін, І.Г. Кириченко, Д.В. Осінцев, С.Д. Подліпін, І.В. Солопкіна тощо. Однак, власне дозвільна діяльність щодо підприємництва, яка пов'язана із наданням дозволів, документів дозвільного характеру та адміністративно-правові основи її здійснення залишилися поза увагою дослідників. Формування стрункого законодавства за даного питання не можливе без врахування історичного досвіду. Дослідження етапи формування правового регулювання ліцензійно-дозвільних процедур в Україні дозволить уникати в майбутньому помилок в формуванні відповідних норм права, що і є метою даної статті.

Правове регулювання дозвільної діяльності щодо підприємництва в Україні складалося поступово. Поява і розвиток правового регулювання ліцензування підприємницької діяльності обумовлено кардинальними змінами, що відбулися в нашій країні на початку 90-х років ХХ століття, які вплинули на економіку держави і законодавство, як правову форму її забезпечення. У зв'язку з цим вважаємо необхідним аналіз основних етапів становлення цього правового інституту, а також характеристику сучасного стану правового регулювання ліцензування господарської діяльності.

Перший етап пов'язаний з прийняттям на початку 90-х років низки законодавчих актів, що передбачали застосування ліцензування діяльності, у тому числі підприємницької, як правового засобу регулювання економічних відносин.

В українському праві поняття «ліцензування підприємницької діяльності» і загальні норми, що регламентують таке ліцензування, уперше з'явилися в ст.4 Закону України «Про підприємництво» від 07.02.91 р. Відповідно до цих норм обмеженню (ліцензуванню) підлягали окремі види підприємницької діяльності, що не можуть здійснюватися без ліцензії, яка видається Кабінетом Міністрів України або уповноваженим ним органом виконавчої влади.

З моменту прийняття Закону України «Про підприємництво» було законодавчо впроваджено регулювання окремих видів діяльності через застосування дозволів (ліцензій), як одного з важелів державного регулювання підприємництва, де в ст.4 було встановлено перелік видів діяльності, якими суб'єкти підприємництва можуть займатися тільки на підставі ліцензії. На той час цей перелік складав одинадцять видів діяльності.

Надалі внаслідок появи та розвитку окремих видів підприємницької діяльності держава вводила їхнє ліцензування.

У процесі розвитку основ законодавства незалежної України було прийнято велику кількість нормативно-правових актів з регулювання окремих сфер господарської діяльності, що установили обмеження, пов'язані з необхідністю одержання спеціальних дозволів (ліцензій) для здійснення кількох десятків її видів. При цьому нормотворчий процес йшов як шляхом внесення численних змін і доповнень до ст.4 Закону «Про підприємництво», так і прийняття інших

12. Конституція України. — Київ// Видавництво А.С.К., 2003. — С.269.
13. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 6 квітня 2000 р № 1647-III // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 28. — Ст. 224.

Стрекалов А.Е. Актуальные аспекты ограничения основных прав и свобод в условиях особых правовых режимов. — Статья.

В статье раскрывается методологический инструментальный институт ограничения основных прав и свобод в условиях особых правовых режимов.

Данная характеристика условий особых правовых режимов в некоторых странах и ограничения основных прав и свобод граждан во время их ввода. На примере Конституции Украины, других национальных и международных правовых актов показывается что закрепление прав граждан, которые не подлежат ограничению в условиях особых правовых режимов, является важнейшей предпосылкой обеспечения законности поддержания особых правовых режимов.

Ключевые слова: права, свободы, общество, государство, особые правовые режимы.

Strekalov A.E. Actual Aspects of the Limitation of the Basic Rights and Freedoms under the Conditions of Special Legal Regimes. — Article.

The article deals with exposition of the methodological instrument of the main rights and freedoms limitation under the conditions of special legal regimes. The characteristics of special legal regimes in some countries and limitation of the citizens basic rights and freedoms are given during their introduction. The example of Constitution of Ukraine and other national and international legal acts shows that sealing rights of the citizens which are not subjected to limitation under the conditions of special legal regimes is the most important precondition for ensuring of the legal support of special legal regimes.

Key words: freedoms, society, state, special legal regimes.

УДК 338.246.025.3(477)

*Усенко Г.С.,
здобувач кафедри адміністративного та господарського права
Запорізького національного університету*

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЦЕНЗІЙНО-ДОЗВІЛЬНИХ ПРОЦЕДУР В УКРАЇНІ

Задля уникнення помилок в формуванні відповідних норм права розглянуто етапи формування правового регулювання ліцензійно-дозвільних процедур в Україні.

Ключові слова: правове регулювання, ліцензійно-дозвільні процедури.

У теоретичних дослідженнях з адміністративного права проблеми вдосконалення дозвільної діяльності в сфері підприємництва вивчалися недостатньо. Питання щодо дозвільного провадження та його місця в адміністративному процесі, характеристики особливостей надання дозволів органами внутрішніх справ, державного контролю ліцензійної діяльності вже певною мірою розглядалися в працях таких вчених як Д.М. Бахрах В.А. Гуменюк, В.Л. Деков, С.В. Ківалов, Я.Ю. Кондратьєв, В.І. Краснов, С.Д. Подлінев, І.Г. Киріченко, Д.В. Осипцев, С.Д. Подлінев, І.В. Соловйкіна тощо. Однак, власне дозвільна діяльність щодо підприємництва, яка пов'язана із наданням дозволів, документів дозвільного характеру, та адміністративно-правові основи її здійснення залишилися поза увагою дослідників. Формування структурного законодавства за даного питання не можливе без врахування історичного досвіду. Дослідження етапи формування правового регулювання ліцензійно-дозвільних процедур в Україні дозволить уникати в майбутньому помилок в формування відповідних норм права, що і є метою даної статті.

Правове регулювання дозвільної діяльності щодо підприємництва в Україні складалося поступово. Поява і розвиток правового регулювання ліцензування підприємницької діяльності обумовлено кардинальними змінами, що відбулися в нашій країні на початку 90-х років ХХ століття, які вплинули на економіку держави і законодавство, як правову форму її забезпечення. У зв'язку з цим вважаємо необхідним аналіз основних етапів становлення цього правового інституту, а також характеристику сучасного стану правового регулювання ліцензування господарської діяльності.

Перший етап пов'язаний з прийняттям на початку 90-х років низки законодавчих актів, що передбачали застосування ліцензування діяльності, у тому числі підприємницької, як правового засобу регулювання економічних відносин.

В українському праві поняття «ліцензування підприємницької діяльності» і затальні норми, що регламентують таке ліцензування, уперше з'явилися в ст.4 Закону України «Про підприємництво» від 07.02.91 р. Відповідно до цих норм обмеженню (ліцензуванню) підлягали окремі види підприємницької діяльності, що не можуть здійснюватися без ліцензії, яка видається Кабінетом Міністрів України або уповноваженим ним органом виконавчої влади.

З моменту прийняття Закону України «Про підприємництво» було законодавчо впроваджено регулювання окремих видів діяльності через застосування дозволів (ліцензій), як одного з важелів державного регулювання підприємництва, де в ст.4 було встановлено перелік видів діяльності, якими суб'єкти підприємництва можуть займатися тільки на підставі ліцензії. На той час цей перелік складав одинадцять видів діяльності.

Надалі внаслідок появи та розвитку окремих видів підприємницької діяльності держава вводила їхнє ліцензування.

У процесі розвитку основ законодавства незалежної України було прийнято велику кількість нормативно-правових актів з регулювання окремих сфер господарської діяльності, що установили обмеження, пов'язані з необхідністю одержання спеціальних дозволів (ліцензій) для здійснення кількох десятків її видів. При цьому нормотворчий процес йшов як шляхом внесення численних змін і доповнень до ст.4 Закону «Про підприємництво», так і прийняття інших

актів законодавства або внесення в них відповідних доповнень. Так, низка згаданих обмежень була встановлена Законами України «Про основи містобудування», «Про ветеринарну медицину», «Про зв'язок», «Про дорожній рух», Кодексом України про надра та іншими актами.

До Положення про порядок видачі суб'єктам підприємницької діяльності спеціальних дозволів (ліцензій) на здійснення окремих видів діяльності, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 17.04.94 р. № 316, протягом наступних кількох років вносилися десятки доповнень і змін, що стосувалися переважно визначення видів діяльності, що підлягають ліцензуванню, і державних органів, що видають ліцензії.

Попередньо встановлений перелік видів діяльності, що підлягають ліцензуванню, протягом 1991-1996 років було поширено прийняттям низки доповнень до ст.4 Закону «Про підприємництво» і на 1996 р. було передбачено ліцензування близько 90 видів підприємницької діяльності.

Правовою базою ліцензування підприємницької діяльності було: 32 Закони України; 8 Указів Президента України, 46 постанов Кабінету Міністрів України; 67 Інструкцій щодо порядку видачі ліцензій.

Аналіз стану сфери ліцензування виявив основні причини зарегульованості процесу ліцензування: наявність правових колізій в актах законодавства щодо ліцензування; відомчий характер видачі ліцензій; надто великий перелік видів підприємницької діяльності, що ліцензуються, та велика кількість документів, необхідних для отримання ліцензії (від 3 до 34); безвідставне вимагання додаткових документів та внесення додаткових коштів в ті чи інші позабюджетні фонди (в основному їх створювали місцеві органи влади); відсутність відповідальності посадових осіб за порушення чинного законодавства стосовно ліцензування; відсутність єдиного порядку розподілу коштів, отриманих за видачу ліцензій.

Регулювання відносин між суб'єктами підприємницької діяльності та органами виконавчої влади, на які було покладено функції щодо видачі ліцензій та контролю за дотриманням підприємцями ліцензійних умов і правил, регламентувалось раніше затвердженими нормативно-правовими актами (положеннями, інструкціями, лорядками тощо).

Крім того, окреслилась чітка тенденція — подальше збільшення видів діяльності, які планується ліцензувати. Разом з тим, ініціатива подання на розгляд Кабінету Міністрів України пропозицій щодо ліцензування часто здійснювалася міністерствами та іншими органами державної виконавчої влади без погодження з Ліцензійною палатою. А це, у свою чергу, призводило до суперечливості законодавства, подвійного тлумачення окремих правових норм, необґрунтованих обмежень діяльності, зменшення обсягів виробництва та негативних соціально-політичних наслідків у суспільстві.

Безсистемний порядок законодавчого визначення видів підприємницької діяльності, що здійснюються за спеціальним дозволом державних органів, призвів до того, що їх повний і точний перелік установити стало практично неможливо. У зв'язку з цим виникла необхідність у спеціальному Законі про ліцензування, а до його прийняття Верховна Рада внесла доповнення до ст.4 Закону «Про під-

приємництва», відповідно до якого визначення видів діяльності, що підлягають ліцензуванню, в інших законодавчих актах, крім цього Закону, не допускається.

Таким чином, розвиток підприємницької діяльності в другій половині 90-х років ХХ століття стримувався через явно недостатній розвиток правового базису: регламентація ліцензування здійснювалася в цей період численними підзаконними актами. Їхнє застосування за відсутності базового Закону про ліцензування породжувало колізії, призводило до численних порушень як з боку ліцензіатів, так і посадових осіб органів ліцензування.

Істотні зміни в правовому регулюванні ліцензування підприємницької діяльності були пов'язані з прийняттям Положення про порядок ліцензування підприємницької діяльності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 липня 1998 р. № 1020, що систематизував великий і суперечливий нормативно-правовий матеріал у сфері ліцензування. З цим Положенням можна пов'язати другий етап розвитку правового регулювання відносин ліцензування підприємницької діяльності.

З прийняттям Положення про ліцензування 1998 р. була вдосконалена система ліцензування: скорочено перелік видів підприємницької діяльності, які підлягають ліцензуванню, майже утричі — із 112 до 42 видів діяльності; запроваджені основні принципи щодо доцільності ліцензування тільки тих видів діяльності, які є потенційно небезпечними для здоров'я людини, навколишнього середовища і безпеки держави; для захисту підприємця від порушень органів ліцензування була встановлена єдина процедура видачі, зупинення, скасування та поновлення дії ліцензій; введена відповідальність посадових осіб органів ліцензування за порушення законодавства про ліцензування; запроваджено норму, що стосується заборони вимагання документів, що не передбачені законом, та встановлено адміністративну відповідальність посадових осіб, які порушують процедуру ліцензування.

Разом з тим, Положення про ліцензування від 03.07.98 р. не можна було вважати достатнім для врегулювання всіх численних і складних питань, що виникали у сфері ліцензування певних видів підприємницької діяльності.

У 90-х роках правове регулювання ліцензування підприємницької діяльності здійснювалося великою кількістю підзаконних нормативно-правових актів, виданих державними органами різного рівня, але здебільшого — на відомчому рівні.

Що стосується головних причин, які гальмували на той час удосконалення державної системи реєстрації суб'єктів підприємництва і ліцензування окремих видів підприємницької діяльності, то до них Голова Ліцензійної палати України С.І. Третяков відносить: відсутність в Україні єдиної цілісної державної системи управління процесами легітимації суб'єктів підприємницької діяльності; розпорошеність нормативно-правових актів, що регулюють відносини реєстрації та ліцензування; невизначеність правового статусу Ліцензійної палати і, як наслідок, невідповідність компетенції Ліцензійної палати головній меті її функціонування — формування та реалізації державної політики у сфері державної реєстрації суб'єктів підприємництва та ліцензування підприємницької діяльності.

Прийняті різними міністерствами, державними комітетами та іншими відомствами нормативні акти, що регулюють ліцензування окремих видів діяльності, регламентували ліцензування не одиоманітно, а з позиції відомчих інтересів. Таке положення, у цілому неприпустиме, тим більш неприпустиме щодо наслідків порушення, що передбачаються в такого роду актах, порядку і правил ліцензування, відмови у видачі ліцензій, припинення або зупинення її дії та ін., оскільки мова йде про застосування санкцій, характер і підстави яких, в основному, не повинні залежати від специфіки конкретного виду діяльності.

Прийняті з ініціативи різних міністерств, державних комітетів і відомств постанови уряду про введення ліцензування окремих видів діяльності часто не передбачали чіткого порядку ліцензування, що найчастіше дозволяло трактувати ці нормативно-правові акти з позиції відомчих інтересів. Це стосувалося насамперед ліцензійних вимог, підстав припинення або зупинення дії ліцензії, розміру і порядку стягування ліцензійного збору і використання коштів, що надходять, відповідальності органу ліцензування тощо.

Мали місце факти надмірного ускладнення ліцензійних умов і вимог, подання додаткових документів про діяльність тих або інших юридичних осіб, установлення невиправдано високих ліцензійних зборів, сплата яких ставала обтяжливою, особливо для суб'єктів малого підприємництва.

З серпня 1999 р. по 1 січня 2003 р. різними органами державної влади було видано більше 4,5 тис. нормативно-правових актів, які безпосередньо стосувались ліцензування господарської діяльності.

Безумовно, таке становище не влаштувало ні суб'єктів підприємницької діяльності, ні державу. Виникла необхідність розробки нормативно-правового акта законодавчого рівня для упорядкування системи ліцензування.

Третій етап у становленні правового регулювання ліцензування господарської діяльності пов'язаний з прийняттям і введенням у дію Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 р.

Цей Закон є основним нормативно-правовим актом, що регулює ліцензування певних видів господарської діяльності. Він визначає види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, порядок їх ліцензування, встановлює державний контроль у сфері ліцензування, відповідальність суб'єктів господарювання та органів ліцензування за порушення законодавства у сфері ліцензування.

Закон «Про ліцензування...» містить основні поняття і підходи до ліцензування більшої частини видів підприємницької діяльності.

Слід у цілому погодитися з Р.А. Калюжним та А.С. Ластовецьким, що Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» має позитивний вплив на врегулювання відносин у цій галузі. Він є прикладом вдалого державного регулювання, оскільки має концептуальні відмінності від нормативно-правового розмаїття вузькоспрямованих відомчих норм та приписів, котрі, по суті, розпорошували організаційно-правовий вплив держави в сфері ліцензування [1, с.62].

Проте, нормативну діяльність з видання підзаконних нормативних актів у сфері ліцензування Закон не припинив. З дати набрання законом чинності

(1 червня 2000 р.) по 1 січня 2003 р. було видано більше 2 тис. нормативно-правових актів, з яких трохи більше 100 — Держдиремніцтвом. Отже, проблема відомого регулювання, що встановлює додаткові адміністративні приписи, продовжує існувати в сфері ліцензування і після прийняття закону [2, с.24].

Система ліцензування в Україні на даний час охоплює практично всі центральні органи виконавчої влади (30) та всі облдержадміністрації (27) і являє собою складне утворення, де інтереси органів виконавчої влади та суб'єктів підприємницької діяльності далеко не завжди співпадають. Продовжують домінувати відомчі підходи, які суперечать критеріям державної політики розвитку підприємництва [1, с.64].

Закон «Про ліцензування...» не виключає можливості деталізації його окремих положень в інших законах для урахування особливостей окремих видів господарської діяльності, однак при цьому положення цих законів щодо ліцензування не повинні протирічити Закону «Про ліцензування...».

Зокрема, особливості ліцензування у сфері страхової діяльності визначені в ст.37-39 Закону України «Про страхування» [3]. Цей Закон має бути погодженим із Законом «Про ліцензування...», оскільки в останньому не передбачено ліцензування страхової діяльності.

Закон України «Про аудиторську діяльність» [4] встановлює особливості ліцензування у сфері аудиторської діяльності. Слід зазначити, що положення ст.13 Закону «Про аудиторську діяльність», що визначає правила ліцензування, не погоджені із Законом України «Про ліцензування...», у ст.9 якого аудиторська діяльність не названа серед видів діяльності, що підлягають ліцензуванню. Тобто, слід виключити ст.13 Закону «Про аудиторську діяльність».

Необхідно мати на увазі, що Закон «Про ліцензування...» не є всеохоплюючим у тому змісті, що він не регулює усі види господарської діяльності.

Згідно зі ст.2 Закону ліцензування банківської діяльності, діяльності з надання фінансових послуг, зовнішньоекономічної діяльності, ліцензування каналів мовлення, ліцензування у сфері електроенергетики та використання ядерної енергії, ліцензування у сфері інтелектуальної власності, виробництва і торгівлі спиртним етиловим, коньячним і плодovým, алкогольними напоями та тютюновими виробами здійснюється згідно з законами, що регулюють відносини у цих сферах.

Так, ліцензування банківської діяльності передбачено Законом України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. [5]; ліцензування фінансових послуг — Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. [6]; ліцензування зовнішньоекономічної діяльності — Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. [7]; ліцензування каналів мовлення — законами України «Про телебачення і радіомовлення» [8] та «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» [9]; ліцензування у сфері електроенергетики — Законом України «Про електроенергетику» [10]; ліцензування у сфері використання ядерної енергії — Законом України «Про дозвілну діяльність у сфері використання ядерної енергії» [11]; ліцензування у сфері інтелектуальної власності — Цивільним кодексом України та Законом України «Про авторське право і суміжні права» [12].

Вважаємо, що із набранням чинності Господарського кодексу і Цивільного кодексу України [13; 14] пов'язаний завершальний, четвертий етап становлення правового регулювання ліцензування господарської діяльності на рівні кодифікованих законів.

У Цивільному кодексі України міститься норма, відповідно до якої юридична особа може здійснювати окремі види діяльності, перелік яких встановлюється законом, після одержання нею спеціального дозволу (ліцензії) (ч.3 ст.91 ЦК).

Важливе значення має прийняття Господарського кодексу України, у ст.ст.12,14 якого передбачено загальні положення про ліцензування певних видів господарської діяльності. У ч.2 ст.12 ГК України ліцензування назване в якості одного з основних засобів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання. У ч.1 ст.14 ГК вказано, що ліцензування, патентування певних видів господарської діяльності та квотування є засобами державного регулювання у сфері господарювання, спрямованими на забезпечення єдиної державної політики в цій сфері та захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів. Правові засади ліцензування та пов'язані ліцензії визначені відповідно в ч.2 та 3 ст.14 ГК України.

Таким чином, законодавчу базу ліцензування в Україні складають як кодифікований закон (Господарський кодекс), так і система поточних законів, визначальним з яких є Закон «Про ліцензування...».

Поряд з визначенням законодавчої основи ліцензування господарської діяльності, не меншу роль у системі джерел цієї сфери правового регулювання грають підзаконні нормативно-правові акти. Ці нормативно-правові акти характеризуються тим, що частина з них приймається на підставі та на виконання Закону «Про ліцензування...», існування ж і зміст іншої групи підзаконних нормативно-правових актів обумовлені нормами законодавчих актів, що встановлюють спеціальні правила ліцензування окремих видів господарської діяльності.

Крім законів, до законодавства України про ліцензування включається низка Указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів, наказів Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва та наказів органів ліцензування про затвердження ліцензійних умов для певних видів господарської діяльності.

Підзаконне правове регулювання ліцензування окремих видів господарської діяльності доповнює і розвиває законодавчі основи регламентації зазначених відносин.

Вважаємо, що інфраструктура системи ліцензування створювалася і продовжує удосконалюватися протягом останніх десяти років. Її адаптація до сучасних умов динамічного розвитку інформаційних технологій, кардинальної зміни законодавчої і нормативної бази є актуальним завданням.

Використані джерела

1. Каложний Р. А. Законодавство про підприємницьку діяльність / Каложний Р. А., Ластовецький А. С. // Законодавство України. Науково-практичний коментар. — 2003. — № 5. — С. 58-77.

2. Марченко Є. В. Правовий та кримінологічний аналіз підприємницької діяльності в АПК / Марченко Є. В. // Інвестиції: практика та досвід. — 2003. — № 13. — С. 23-30.
3. Про страхування: Закон України: від 07.03.96 р. в редакції Закону від 04.10.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 7. — Ст. 50.
4. Про аудиторську діяльність: Закон України: від 22.04.93 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 23. — Ст. 243.
5. Про банки і банківську діяльність: Закон України: від 07.12.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 5-6. — Ст. 30.
6. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України: від 12.07.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 1. — Ст. 1.
7. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України: від 16.04.91 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 29. — Ст. 377.
8. Про телебачення і радіомовлення: Закон України: від 21.12.93 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 10. — Ст. 43.
9. Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення: Закон України: від 23.09.97 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 48. — Ст. 296.
10. Про електроенергетику: Закон України: від 16.10.97 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 1. — Ст. 1.
11. Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії: Закон України: від 11.01.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 9. — Ст. 68.
12. Про авторське право і суміжні права: Закон України: від 23.12.93 р. в редакції Закону від 11.07.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 43. — Ст. 214.
13. Господарський кодекс України // ВВР України. — 2003. — №№ 18, 19-20, 21-22. — Ст. 144.
14. Цивільний кодекс України / прийнятий 16.01.2003 р. — К.: Істина, 2003. — 368 с.

Усенко Г.С. Етапи формування правового регулювання ліцензійно-разрешительних процедур в Україні. — Стаття.

Ради избежання помилок при формуванні відповідних норм права розглянуті етапи формування правового регулювання ліцензійно-разрешительних процедур в Україні.

Ключевые слова: правовое регулирование, лицензионно-разрешительные процедуры.

Usenko G. S. Stages of formation of legal regulation of license-allowing procedures in Ukraine. — Article.

For the sake of avoidance of errors at formation of corresponding norms of the right stages of formation of legal regulation of license-allowing procedures in Ukraine are considered.

Keywords: legal regulation, license-allowing procedures.

УДК 35.073.5

*Устинов С.О., здобувач
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Дяля*

«СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ» ЧИ «СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»? ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ТЕРМІНІВ

Виконано аналіз сутності термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення», які використовуються в національному законодавстві в сфері соціального забезпечення, їх співвідношення, надані власні визначення зазначеним термінам.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення, співвідношення термінів.

Історичні події, які відбулися наприкінці ХХ сторіччя, а саме, розвал колишнього СРСР, проголошення незалежності України, прийняття Конституції, яка проголосила Україну суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, перехід до ринкової економіки, обумовили особливий науковий інтерес до проблем, які виникають у сфері соціального забезпечення.

В колишньому СРСР суспільні відносини у сфері соціального забезпечення у більшості випадків регламентувалися правовими нормами, які приймалися в централізованому порядку. За радянських часів було не дуже багато наукових праць присвячених соціальному забезпеченню громадян, шми проблемами, в кращому разі займалися фахівці з трудового права, і на жаль в цей історичний період, така галузь права, як право соціального забезпечення не сформувалася.

Понятійний апарат будь-якої галузі складається із системи термінів та понять, кожне з яких має своє місце та значення. Однакові терміни повинні мати одну правову сутність, відповідати одному правовому поняттю в рамках не тільки конкретного нормативно-правового акта, але й усієї галузі [1, с. 6]. Відносна новизна, порівняно з іншими галузями національного права, права соціального забезпечення породжує деяку неузгодженість понятійного апарату, який склався в сфері соціального забезпечення. Нажаль, до теперішнього часу законодавчого визначення терміну «соціальне забезпечення» в Україні немає. Ч.1 ст. 46 Конституція України проголошує, що «громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом» [2]. Відсутність законодавчого поняття «соціальне забезпечення» та поняття «соціальний захист», в розумінні диспозиції вищезазначеної статті Основного закону, а також інші проблеми понятійного апарату у сфері соціального забез-